

AVRASYA'NIN BATI UCU ESTONYA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ

Geçtiğimiz son 10 yıl, küresel düzeyde yaşanan ekonomik krizler, göç akımları ve salgın hastalıklar gibi pek çok hadisenin cereyan ettiği ve arkasında çeşitli izler bıraktığı bir süreç olmuştur. Birçok ülkede bu olumsuz durumlar silsilesinin ekonomiden siyasi ve hatta sosyal yaşamlara kadar dokunan bir takım yansımalarına da şahitlik etmekteyiz. 2009'daki küresel finansal krizin ardından ülke ekonomileri birkaç yıl içinde makro düzeyde belirli bir seviyede toparlanma belirtileri göstermiştir. Lakin bireysel ölçüde, insanların günlük yaşamlarında bu iyileşmenin gelir adaleti çerçevesinde yeterince hissedilmemesi, ileriki yıllar için önemli değişikliklerin bir habercisi gibiydi. Özellikle Avrupa'da 2010'ların başlarından itibaren kurulmaya başlayan veya yapılanmalarını güçlendiren aşırı sağ partiler; popülist, ırkçı, sistem ve göçmen karşıtı söylemleri arasına halkın karşılaştığı ekonomik sorunlara daha fazla yer vermeleri ile birlikte 2015'teki Avrupa Birliği Parlamentosu ve ulusal seçimlerde büyük başarılarla imza attılar.

Bunlar arasında İtalya'daki Beppe Grillo ve Gianroberto Casaleggio tarafından 2009'da kurulan ve parti liderliğini Luigi Di Maio'nun yaptığı Beş Yıldız Hareketi (BYH), Fransa'daki Marine Le Pen liderliğindeki Ulusal Birlik Partisi (UBP) iki farklı örnek olarak gösterilebilir. BYH finansal kriz sonrası kurulup ülkedeki ekonomik sorunlara çözüm olabileceğine dair söylemleri ile dikkatleri çekerek ilk büyük sıçramayı 2012-2014 yılları arasında oy oranını %2'den %24'e kadar çıkarmayı başararak sağlamıştır. UBP ise 1972'de kurularak muhafazakar sağ bir parti olup klasik milliyetçi, Avrupa Birliği ve göçmen karşıtı söylemleri içerisinde ekonomik sorunları da eklemesi ile birlikte gücüne güç katmıştır.

Özellikle 2010-2015 yılları arasında aşırı sağ partilerin çalışmaları meyvelerini 2015-2019 yılları arasındaki seçimlerde verdiği ve yükselişe geçtiği dönem olarak tabir edilebilir. Bu süreçte İtalya ve Fransa'daki aşırı sağ partiler oy tabanlarını genişleterek önde gelen partiler arasına girmişlerdir. Bu gelişmeler, diğer Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ partilere de ilham vererek tüm Avrupa boyunca bu tür partilere çeşitli düzeylerde verilen desteğin artmasını sağlamıştır. Böylece 2015-2019 yılları arasında aşırı sağ partilerin başarı dalgası hızla yayılmıştır. Bunun nedenleri arasında ise, bahsi geçen yıllar arasında yaşanan ekonomik durgunluk, Suriye'deki iç savaşın şiddetlenmesi nedeniyle artan göç akımları gibi uluslararası olayların aşırı sağ partiler tarafından yoğun bir şekilde ele alınması gösterilebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda akademik camia içerisinde de aşırı sağ partilerin yükseliş eğiliminin yapısı, nedenleri ve ülkeler bazında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu eğilimin ana nedenleri arasında göçmen karşıtı söylemler ile ekonomik kriz

dönemlerinde insanların ekonomik sorunlarına çare olma vaatlerinde genelde düşük gelirli, kırsal kesimlerde yaşayan veya eğitim düzeyi yüksek olmayan grupların güvenerek oy verdikleri sayılmaktadır.

Avrupa'da tüm bu dalgalanmalar yaşanırken aşırı sağ partilerin etkisinin fazla hissedilmediği bölgeler arasında Baltık ülkeleri gelmekteydi. 2010-2015 arası güçlenen ve 2015-2019 arası politik güçlerinin zirvesine ulaşan aşırı akımlar Letonya dışında Estonya ve Litvanya'ya uğramamış gibi bir durum gözlemlenmekteydi. Letonya'da ise 2010'da kurulan Ulusal İttifak Partisi sağ muhafazakar doğrultuda popülist söylemlerden de kaçınmayan kimliği ile aynı yıl içerisinde katıldığı ilk parlamento seçimlerinde %7,8'lik bir oy desteği ile iyi bir başlangıç yapmıştır. Daha sonraki 2014 parlamento seçimlerinde oy oranı %16,6'ya yükselmesi ve hükümet koalisyonu içerisinde yer almasının ardından 2018'deki parlamento seçimlerinde oy oranı %11'e gerilemiştir. Bu gerilemenin ana nedenleri arasında ülkenin siyasi hayatına giren "Ülke Kimin Elinde" isimli ikinci aşırı sağ partinin özellikle ekonomik sorunları öne süren demecileri ile Ulusal İttifak Partisi'nin belirli bir kısım seçmenlerini kendi tarafına çekebilmesi gösterilebilir.

Estonya açısından baktığımızda ise, Estonya Muhafazakarları Halk Partisi (EMHP), Avrupa'daki aynı akımdan yararlanabilme amacıyla 2012'de Mart Helme tarafından kurulmuştur. Letonya'daki Ulusal İttifak'ın aksine 2015 parlamento seçimlerinde yeterince varlık gösteremeyen parti %4 civarında oy almıştır. EMHP'nin liderliğini Mart Helme'nin oğlu Martin Helme yürütmekte olup parti her ne kadar kendini aşırı sağ olarak tanımlamasa bile söylemleri nedeniyle tipik bir aşırı sağ parti olarak kabul edilmektedir. EMHP son yıllarda uyguladığı farklı siyasi stratejiler ile 2019'da büyük bir başarı elde ederek parlamento seçimlerinde %17,8'lik oy desteği ile Juri Rotas liderliğindeki Estonya Merkez Partisi ile koalisyon hükümetinde yer almış ve 15 bakanlıktan Finans Bakanlığı, Dış Ticaret ve Bilişim Teknolojileri, İçişleri Bakanlığı gibi hükümet yapısındaki kilit bakanlıkların dahil olduğu beş bakanlığa bu partinin üyeleri getirilmiştir.

Estonya'nın siyasi sahnesinde uzun yıllardır Estonya Merkez Partisi ile Kaja Kallas'ın liderliğini yaptığı Estonya Reform Partisi, önde gelen partiler olarak, ülkeyi yönetmişlerdir. 2015 parlamento seçimleri sonrasında Jevgeni Ossinovski liderliğindeki Sosyal Demokratik Parti (SDP) ile Helir-Valdor Seeder önderliğindeki muhafazakar demokrat olarak tanımlanan İsaama partisinin oy oranlarının %25 ile %19 civarından %15 ve %10 seviyelerine kadar düşmesi bu iki partinin etkisini oldukça azaltmıştır. Bu

açıdan 2015 ve sonrasında her ne kadar Ratas ve Kallas'ın partileri oy oranlarını korumuşlarsa da diğer iki partinin güç kaybetmiş olması bir boşluk yaratmıştır.

Bu süreçte EMHP, kendi sorunlarının gündeme getirilmediğini düşünen kırsal kesimdeki seçmenler, tarım ile uğraşanlar, gelir düzeyi düşük olanlar ve yurtdışında Norveç ve İsveç gibi civar ülkelerde yaşayan diaspora grupları arasında önemli bir destek almayı başarmıştır. Bu konuda EMHP'nin, genel olarak gelir dağılımındaki adaletsizliğe ve kırsal kesimlere yeterince ilgi gösterilmemesine vurgu yaparak, 2012'de faaliyetlerini durduran tarım sektöründe çalışanların sesi olan Estonya Halk Birliği Partisi'nin yandaşlarının desteğini aldığı belirtilmektedir. Öte yandan EMHP'ye, SDP ve İsaama partilerinden de bir kayma olabileceği beklenmektedir. Dahası, EMHP yurt dışında açtığı ofisler ile yakın coğrafyadaki ülkelerdeki diaspora toplulukları ile birebir iletişime geçmesi gibi faktörlerin de etkisiyle yurtdışı desteğini de artırmış görünmektedir. EMHP'nin oy desteğini, 2015 - 2017

arasında %4'den %13'e kadar çıkardıktan sonra, 2017-2019 arasında %15-%20 bandında tutmayı başardığını söyleyebiliriz. EMHP aşırı sağ parti profili içerisinde farklı söylem ve seçim stratejileri ile değişik bir çizgide yol alarak ekonomik kriz dönemi politik fırsatçılık tabanlı destek yerine, gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi daha kalıcı sorunlara el atan görünümü ile daha uzun bir dönem için halkın desteğini elinde tutmaya çalışmaktadır. Bu yapıyla da Estonya'da güçlenen aşırı sağ, Avrupa genelindeki Beş Yıldız Partisi gibi birkaç sene için parlamayı sonrasında düşmeye başlayan parti profiline daha farklı bir yapıda gelişmekte olduğunu da görmekteyiz. Öte yandan Estonya gibi liberal ve sosyal demokrat partilerin ağırlıklı olarak güç sahibi olduğu bir ülkede önemli bir tarihsel birikimi olmadan aşırı sağın yeşermesi, daha fazla araştırılması gereken konular arasında yerini almaktadır. Estonya'da şu anki siyasi duruma bakacak olursak EMHP, kendi oy tabanını korumakta, hatta Şubat 2020 verilerine göre %1,5 oranında daha fazla destek almaktadır. Reform Partisi yerine EMHP ile koalisyon kurmayı tercih eden Başbakan Ratas'ın partisi ise ciddi oy kaybı yaşayarak, 2019'da %27'den 2020'nin Şubat ayı itibarıyla %21'e kadar düşmüştür. Bu düşüş, ülkede aşırı sağ partilere karşı gösterilen tavırın bir neticesi olarak değerlendirilebilir. EMHP Estonya'nın siyasi hayatına hızlı ama kalıcı adımlarla yerleşirken seçmenler arasında da bir kamplaşma oluşturduğu belirtilebilir. Bunu, özellikle nüfusun %22'sini oluşturan Rus azınlıklar ile EMHP'nin görüşlerine karşıt olan, genelde Tallin ve Tartu gibi büyük şehirlerde yaşayan liberal seçmen kesimler ile EMHP'yi destekleyenler arasında gözlemek mümkündür.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani Suriye'deki çatışmaların barışçıl çözüme kavuşturulması sürecini video konferans yoluyla düzenlenen üçlü bir zirvede görüştiler. Taraflar, ortak açıklamalarında, terörle mücadele bahanesi altında sahada yeni gerçeklikler yaratma girişimlerini reddetti. Ayrıca yasadışı yollarla Suriye'ye ait olan petrol gelirlerinin transferine karşı olduklarını ifade ettiler (Rusya Cumhurbaşkanlığı, 01.07.2020).
- Rusya Merkez Seçim Komisyonu'na göre, ülke genelinde seçmenlerin %78'i Cumhurbaşkanı Putin'in tekrar cumhurbaşkanlığına aday olmasını, eşcinsel evliliklerin yasaklanması ve diğer değişiklikleri içeren anayasa reform tasarısını desteklerken, %21'i ise karşı yönde oy kullanmıştır. Nisan ayında yapılması planlanan referandum oylaması koronavirüs nedeniyle ertelenmişti. Gecikmeli olarak yapılan referanduma katılım oranı %65 olarak gerçekleşmiştir. Alınan tedbirler gereği Rus seçmenlerin ilk defa yedi gün boyunca oy vermelerine izin verilmiştir (Deutsche Welle, 02.07.2020).
- Beş Orta Asya Devletinin dışişleri bakanları ile ABD Dışişleri Bakanı Michael Pompeo, çevrimiçi düzenlenen C5 + 1 üst düzey diyaloguna katıldılar. Taraflar, COVID-19 salgınının neden olacağı etkiler üzerinde bölgede uzun vadeli ekonomik dayanıklılığın sağlanması koşullarını ele aldılar. Taraflar, artan işbirliği ile Afganistan'da barış ve istikrarın kesintisiz olarak desteklenmesi konularının da dahil olduğu bölgesel güvenlik konularını görüştiler (ABD Dışişleri Bakanlığı, 30.06.2020).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Yolsuzlukla Mücadele Ajansı'nın kuruluşunu sağlayan bir tebliği yayınladı. Yeni kurulan Ajans, yolsuzlukla mücadele alanında devlet politikalarının uygulanmasından sorumlu kurum olarak faaliyete başlayacak. Ajans, yolsuzluk suçlarıyla ilgili soruşturma sonuçlarının kapsamlı analizlerinin yapılması, bütçe giderlerinin incelenmesi ile yolsuzluk suçlarının idari soruşturmasının yürütülmesinden sorumlu olacak (Kun.uz, 29.06.2020).
- Özbek yetkililer, Taşkent'te Özbekistan'da yasaklanan terör örgütü "Katiba al-Tevhid ve Cihad" taraftarı 11 kişiyi gözaltına aldı. Şüpheliler internette a şırılık yanlış videoları indirerek gizli bir grup içerisinde tartışmakla suçlanmaktadır. Soruşturmayı yürüten yetkililere göre şüpheliler Suriye'ye giderek Katiba al-Tevhid ve Cihad'a katılmayı planlıyorlardı. Daha önceki dönemlerde Özbekistan İçişleri Bakanlığı'nın yapmış olduğu bazı operasyonlarda bu örgütün destekçilerinden olan 70'e yakın kişi tutuklanmıştı (Fergana, 01.07.2020).
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu eş başkanları Ermenistan ve Azerbaycan Dışişleri Bakanları Zohrab Mnatsakanyan ve Elmar Mamadyarov, bölgedeki halkın sağlık durumunu, Dağlık Karabağ sorunundaki mevcut durumu ve barış sürecindeki sonraki adımları görüşmek üzere ikili ve çoklu görüşmeler gerçekleştirdiler. Eşbaşkanlar, sahadaki göreceli istikrarı olumlu olarak değerlendirerek mevcut iletişim kanallarını kullanarak tansiyonun artmasının önüne geçme çabalarından duyduğu memnuniyeti dile getirdiler (AGİT, 30.06.2020).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan hükümeti gölge ekonomi ile mücadele konusundaki 2019-2021 hareket planını uygulamaya koymuştur. Plan dahilinde vergi ve gümrük idari işlemlerinin dijitalleştirilmesi, nakitsiz ödeme yöntemlerinin geliştirilmesi ve suç olaylarının yassallaştırılmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Maliye Bakanlığının verilerine göre, 2019'da gölge ekonominin, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içerisindeki payı %27'den %23'e azaltılmıştır. Bu payın 2025'e kadar %20'ye düşürülmesi öngörülmektedir. Bu başarı sayesinde bütçe gelirlerine 1.5 trilyon tenge (3.7 milyar dolar) ek gelir sağlanmıştır (Kazakh TV, 30.06.2020).
- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Astana Uluslararası Finans Merkezi (AUFM) Yönetim Kurulu'nun çevrimiçi toplantısına başkanlık etti. Ana gündem konusu, Kazakistan ekonomisinin büyüme oranının iyileştirilmesi ve AUFM'nin bu çerçevedeki rolü olmuştur. Tokayev'e göre, Avrasya Ekonomik Birliği (AAE) ve Orta Asya pazarları yabancı yatırımlar için bir cazibe merkezi olabilir. AUFM, eşsiz kapasitesi ile bölge ülkelerini birbirine bağlayan evrensel bir platform işlevi görebilir (Akorda, 02.07.2020).
- Beyaz Rusya Başbakanı Roman Golovchenko, Moskova'da Avrasya Ekonomi Komisyonu Yönetim Kurulu Başkanı Mikhail Myasnikov'le bir araya geldi. Taraflar, koronavirüs salgını ile mücadelede ekonomik istikrarı sağlamak üzere komisyon ve AEB üye ülkeleri tarafından alınan ortak tedbirler üzerinde görüş alışverişinde bulundular. Ayrıca Rusya'nın, Beyaz Rusya'nın sigir eti üreten firmalarına uyguladığı ithalat yasağı gibi birlik içi piyasaya erişim sorunlarını müzakere ettiler (BeITA, 02.07.2020).
- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AIKB) ve Uluslararası Finans Kurumu (UFK), Özbekistan'daki daha önce Kokand süperfosfat tesisi olarak bilinen Indorama Kokand Gübreleri ve Kimyasalları Anonim Şirketi'nin modernizasyonu için kredi sağlayacak. Finansman, şirketin yıllık gübre üretimini üç katına çıkararak 350.000 tona yükselmesine ve enerji tasarruflu ekipmanların temin edilmesine yardımcı olacak. Devlete ait olan tesis 2019'da Singapur'daki Indorama Kuruluşları bünyesindeki Indorama Holding tarafından satın alınmıştı (AIKB, 02.07.2020).
- Tacikistan parlamentosu, 2020 ulusal bütçesine ilişkin yasada yapılan değişiklikleri onayladı. Bunun sonucunda bütçenin planlanan gelirlerinde 2.3 milyar somoni (228 milyon dolar) kesinti yaşanırken, bütçe giderleri de 1.8 milyar somoni (177 milyon dolar) azaltıldı. Aynı zamanda 1.9 milyar somoni (177 milyon dolar) koronavirüs ile mücadele eden doktorlara ek maaş olarak ödemesinde ve Rogun hidroelektrik santralinin inşasında kullanılacaktır (Avesta, 01.07.2020).
- Kırgızistan Maliye Bakanlığı'na göre, 2020 yılı sonunda hükümet, ülkenin bütçesini desteklemek için 116.2 milyon dolar tutarında ek fon sağlamayı planlamaktadır. Bu noktada Avrasya İstikrar ve Kalkınma Fonu'ndan 20 yıl vadeli %1 faizle 10 yıl ödemesiz 100 milyon dolar kredi alınacak. Buna ek olarak Avrupa Birliği tarafından Kırgızistan'a 16 milyon dolar hibe yardımı yapılacaktır (Kabar, 02.07.2020).

Toplum ve Kültür

- Kazakistan Ekoloji, Jeoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanı Magzum Mirzagaliyev ve Özbekistan Su Kaynakları Bakanı Şavkat Hamraev, iki ülke arasında su ilişkileri alanında ortaklık konusunda bir yol haritasını imzaladı. Belge, su alanında bir dizi hususu düzenlemekte olup tarımsal üretim dönemi boyunca suyun dağıtımında şeffaflığı koruyacaktır. Yol haritası, özellikle 1991'den sonra inşa edilen veya tamir edilen su tesislerinin izlenmesine ve teknik çalışmaların yapılmasına olanak sağlayacaktır (Kazakh TV, 03.07.2020).
- Abay adlı televizyon kanalının açılış töreni Nur-Sultan'da gerçekleşti. Yeni ulusal televizyon kanalı, ünlü Kazak şair, besteci ve filozof Abay'ın 175. yıldönümü kutlamaları kapsamında kuruldu. Abay Kanalı, Kazak kültürünün zenginliğini, mirasını ve başarılarını teşvik etmeyi amaçlamakta olup, yakın zamanda Kazakistan'ın tanınmış markalarından biri haline gelmesi beklenmektedir (Kazinform, 30.06.2020).
- Uluslararası Türk Akademisi, Kazakların telli müzikal enstrümanı olan Dombra için Dombra Ulusal Günü adlı çevrimiçi bir konferans düzenledi. Kazakistan'ın müzik ve sanat eğitim kurumlarının yönetim kadrolarından yetkililer, tanınmış müzisyenler ve akademisyenler "Dombra Kültürü: Geleneklerin Sürekliliği ve Eğitim Konuları" etkinliğine katıldılar. Akademi, Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in talimatı ile orta okulda kullanılması için hazırlanan "Dombra" kitabını tanıttı (TWESCO, 03.07.2020).
- Uluslararası Türk Kültürü ve Mirası Vakfı "Dünyamızı Koruyalım: Türk Dünyası Gelenekleri" adlı sanal bir sanat yarışması düzenledi. Yarışmada Azerbaycan, Bulgaristan, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan dahil olmak üzere vakif üyesi ve gözlemci ülkelerden yetenekli çocuklar tarafından gönderilen yaklaşık 700 resim yarıştı. Proje organizatörleri, yarışmaya kabul edilen tüm sanat eserlerinin yer aldığı resimli bir kitap yayımlamayı planlamaktadır (AzerNews, 30.06.2020).
- Türkiye Azerbaycan'ın koronavirüse karşı mücadelesine katkı sağlamak üzere tıbbi malzeme gönderdi. Gönderilen ekipman arasında 30 ventilatör, 55.000 tulum, 50.000 N95 yüz maskesi, 100.000 cerrahi maske, 5.000 bardak, 200.000 eldiven ve 40.000 kutu çeşitli ilaç yer almaktadır. Kargo, Türk Hava Kuvvetleri uçağı ile gönderilmiştir. İnsani yardım paketi ile birlikte gönderilen mektupta Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Azerbaycanlı meslektaşları İlham Aliyev'e hayatını kaybedenler için başsağlığı dileği de iletilmiştir (Anadolu Ajansı, 05.07.2020).
- Discovery kanalı Hazar Denizi hakkında bir belgesel yayınladı. Çoğunluğu Kazakistan sınırlarını kapsayan belgeselin uzunluğu 40 dakika civarındadır. Film içerisinde bölgenin doğal güzellikleri ile denizdeki vahşi yaşam ele alınmakta olup özellikle Hazar fokları ile saiga antilopları gösterilmektedir. Filmin yönetmenleri Hazar Denizi'nin dünyadaki kara ile kaplı en büyük su kütləsi olduğunu belirterek dağlardan boz kırlara, çöllere bataklıklara kadar olağanüstü çeşitliliklere sahip bir yapısının olduğu üzerinde durmaktadır (Elitar, 02.07.2020).